

ФІНАНСИ ТА СТАТИСТИКА

УДК 658.014.01

Васюренко В.О., аспірант,
Харківський національний економічний університет

МАТРИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ РЕГУЛЮЮЧОГО ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розкрито важливість обґрунтування та прийняття відповідної послідовності дій у сфері зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Узагальнено основні положення щодо визначення регулюючого впливу важелів фінансового регулювання ЗЕД. Запропоновано підхід щодо визначення регулюючого впливу податкового навантаження на зовнішньоекономічну діяльність суб'єкту господарювання

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність будь-якого суб'єкта господарювання передбачає наявність різноманітних впливів (або інакше кажучи факторів), які в цілому й визначають сталість цього процесу. Дія таких впливів підпорядкована різноманітним внутрішнім та зовнішнім чинникам, що загалом узагальнює конкретний напрямок втілення прийнятих рішень, зокрема у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та обумовлює говорити про результативність регулюючих впливів більшість з яких має фінансовий аспект. Це пов'язано з тим, що зазвичай корегування ЗЕД здійснюється внаслідок застосування важелів фінансового регулювання. При цьому під результативністю фінансового регулювання ЗЕД слід розуміти досягнення конкретних параметрів діяльності суб'єкту господарювання у визначеній сфері. В якості таких параметрів може бути узагальнення значень прибутку від зовнішньоекономічної діяльності суб'єкту господарювання та відповідних витрат, досягнення оптимуму у співвідношенні між певними статтями витрат тощо. Таким чином, розкриття засад обґрунтування та прийняття відповідної послідовності дій у сфері ЗЕД, яка враховує наявність різноманітних впливів регуляторного характеру, є досить актуальним напрямком дослідження.

Стан вивчення проблеми, аналіз існуючих публікацій та обґрунтування мети дослідження. Питання вибору та впровадження ґрунтовної послідовності дій у сфері ЗЕД суб'єктів господарювання займає вагомe місце у дослідження науковців. Однак поряд із цим слід відмітити, що таке узагальнення є досить складним процесом. Це пов'язано з тим, що необхідно вирішити задачу взаємоузгодженості дії різних факторів впливу з погляду впровадження фінансового регулювання ЗЕД та факторів виробництва щодо визначення спрямованості окремих впливів. Тож для розв'язання поставленого завдання використовуються різноманітні методи та підходи, а саме [3, 6]:

- підходи граничного аналізу багатомірної функції;
- методи математичного програмування;
- методи аналізу послідовності рішень на підставі побудови дерева рішень;
- методи регресійно-кореляційного аналізу тощо.

Проте, незважаючи на різноманітність підходів щодо розв'язання зазначеного завдання, застосування будь-якого з них у чистому вигляді зіштовхується, насамперед, із необхідністю визначення об'єктивно обґрунтованих показників-критеріїв, які характеризують досліджуваний процес. Можуть також виникнути певні труднощі щодо побудови багатомірної функції, системи рівнянь, вибору незалежних регресорів внаслідок існування різнопланових багатокритеріальних зв'язків у досліджуваному процесі. Розглядаючи будь-яку багатокритеріальну задачу, також необхідно враховувати й фактор неоднозначності при обранні базової множини показників-критеріїв, які характеризують загальний напрямок розв'язання поставленої задачі.

Отже, першочерговим завданням є обрання таких показників, саме чому й присвячено значну частку робіт з даного напрямку дослідження. Прикладом таких робіт

можна вказати дослідження Т.Л. Слюніної, М. Спірної, А. Шегда, Т. Бажидарнік інших дослідників [1, 4, 5]. При цьому саме множинність показників-критеріїв, які присутні у багатокритеріальній задачі і створюють ту природну невизначеність, яка й обумовлює необхідність подальших досліджень щодо їх взаємоузгодженої оцінки. Цим питанням й присвячено дане дослідження. Отже, об'єктивним є завдання щодо уточнення (корегування) обраної послідовності дій у сфері ЗЕД з погляду окремих важелів впливу фінансового регулювання такої діяльності.

Викладання основного матеріалу дослідження. Визначаючи доцільність корегування процесу ведення ЗЕД різні дослідники, насамперед, виходять з предметної області такої діяльності підприємства, що є цілком виправданим. Основу ж таких досліджень, як правило, складає визначення чинників впливу на ті або інші складові щодо загального здійснення ЗЕД підприємства. Тож у подальшому корегування процесу ведення ЗЕД відбувається з погляду функціональних особливостей загальної системи ЗЕД. Однак, на нашу думку, корегування процесу ведення ЗЕД суб'єктів господарювання, як було відмічено вище, доцільно проводити на етапі визначення значень показників-критеріїв, які узагальнюють функціональні особливості врахування основних важелів впливу фінансового регулювання ЗЕД. Це пов'язано з тим, що показники-критерії, як базові складові визначення напрямків втілення процесу ведення означеної діяльності, дозволяють спрогнозувати сталість розвитку у наступному, а відтак більш повно та розгорнуто аргументувати засади здійснення ЗЕД суб'єкту господарювання. Тобто, в цілому слід говорити проте, що показники-критерії складають основу визначення регулюючого впливу важелів фінансового регулювання ЗЕД.

Таким чином, для обґрунтування послідовності дій у сфері ЗЕД важливо визначити важелі впливу фінансового регулювання такої діяльності та обрати відповідні показники-критерії. Одним із суттєвих важелів впливу з погляду фінансового регулювання ЗЕД можна визначити значення податку на додану вартість (ПДВ), що і є предметом подальшого аналізу. При цьому розкрити значення регулюючого впливу податкового навантаження на ЗЕД можливо за рахунок аналізу статистичних даних доходу від реалізації товарів, робіт, послуг підприємства та сплаченого ПДВ. У підсумку це дозволяє для розкриття процедури аналізу та визначення послідовності дій у сфері ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємства, обрати й обчислити декілька показників-критеріїв, виходячи з того, що пріоритетним напрямком є узгодження питання зі сплати та відшкодування ПДВ. В якості таких показників, для подальшого аналізу обрано:

– відношення ПДВ до обсягів доходу від реалізації товарів, продукції, послуг, яке узагальнює собою не лише складову податкового навантаження на розвиток підприємства, а й певною мірою відбиває прояви зазначеної проблематики ПДВ;

– відношення ПДВ до сумарного обсягу виробничих запасів, готової продукції та товарів, яке може слугувати як показником ефективності реалізації продукції (у тому

числі й на зовнішніх ринках), що виробляється, так й показником додаткового нездійсненого навантаження з погляду сталості відшкодування ПДВ;

– відношення валового прибутку до обсягів доходу від реалізації товарів, продукції, послуг, що може бути загальним показником ефективності функціонування підприємства, а відтак також слугувати певним орієнтиром щодо сплати ПДВ.

Грунтовність обрання даних показників-критеріїв визначається, перш за все, їх змістовністю щодо визначення можливих дій у сфері зовнішньоекономічної діяльності А1, А2 та А3, які будуть розкриті нижче. В якості ж методичної основи подальшого аналізу оберемо ретроспективний метод [2], сутність якого полягає у врахуванні даних попередніх періодів та визначенні тієї відправної межі, яка є важливою для суб'єкту господарювання.

Таблиця 1. Дані щодо обґрунтування оптимальності рішень у сфері зовнішньоекономічної діяльності досліджуваного підприємства

Значення показників-критеріїв, як узагальнення щодо досягнення відповідних дій	Аналізовані роки (на кінець періоду)				
	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
A1	0,102	0,066	0,058	0,089	0,064
A2	0,224	0,165	0,143	0,173	0,138
A3	0,316	0,201	0,138	0,262	0,294

При цьому будемо вважати, що основні запитання щодо обрання послідовності дій у сфері ЗЕД підприємства з погляду застосування ретроспективного методу, на які слід дати відповіді, можна подати у такий спосіб:

– який період часу став значимим для досліджуваного підприємства, як це позначилося на сталості його зовнішньоекономічної діяльності,

– які рішення вплинули на такий розвиток подій та які з цих рішень є доречними для подальшого застосування.

Для того, щоб відповісти на ці запитання необхідно сформувати загальний критерій обрання оптимальних дій, за яким будуть аналізуватися обрані вище показники-критерії. Об'єктивно таким критерієм є

Таблиця 2. Розподіл мінімальних значень аналізованих показників-критеріїв функціонування діяльності аналізованого підприємства на досліджуваному інтервалі часу

Значення показників-критеріїв, як узагальнення щодо досягнення відповідної дії	Аналізовані роки (на кінець періоду)				
	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
A1	0,102	0,066	0,058	0,089	0,064
A2	0,224	0,165	0,143	0,173	0,138
A3	0,316	0,201	0,138	0,262	0,294

Як видно з даних табл. 2 найбільша концентрація обраних за встановленим критерієм значень показників припадає на 2005 рік, який попередньо й можна вибрати в якості тієї межі, яка характеризує суттєві зміни у його зовнішньоекономічній діяльності з погляду вирішення загальної задачі щодо відшкодування ПДВ. Підтвердженням цього є й значення подальшого аналізу, які на другому етапі передбачають обрання максимального значення з обраних мінімальних – 0,143.

Тобто, у даному випадку, можна стверджувати, що основою оптимальних рішень у сфері зовнішньоекономічної діяльності для досліджуваного підприємства (ВАТ "Харківський підшипниковий завод") з погляду розв'язання задачі відшкодування ПДВ було певне згортання обсягів його експортних операцій. Інакше кажучи, з погляду ретроспективного підходу виваженою та оправданою послідовністю дій щодо ведення ЗЕД досліджуваного підприємства на аналізованому періоді часу є, насамперед, оптимізація наявних запасів продукції та їх нове виробництво в діючих умовах відшкодування ПДВ. Проявом цього, можна вважати, як зменшення питомої ваги ПДВ у доходах від реалізації продукції, товарів, послуг, так й відносне зменшення нарощування обсягів продукції, яка виготовляється у подальшому. В основі такого твердження знаходяться, перш за все, дані балансу

Отже зведемо усі розрахункові дані в табл. 1, де А1, А2 та А3 узагальнюють собою можливу послідовність дій щодо ведення ЗЕД за обраними показниками-критеріями (обчислено за відповідними періодами часу з урахуванням статистичних даних звітних документів ВАТ "Харківський підшипниковий завод"). Тобто А1 – це послідовність дій в процесі ведення ЗЕД підприємства, яка спрямована на збільшення обсягів реалізації продукції при наявності сталих умов з відшкодування ПДВ; А2 – послідовність дій в процесі ведення ЗЕД, що оптимізує наявні запаси продукції в діючих умовах відшкодування ПДВ; А3 – послідовність дій в процесі ведення ЗЕД підприємства, яка передбачає збільшення обсягів реалізації продукції з урахуванням зниження витрат щодо її виготовлення та розповсюдження.

спочатку обрання найменшого із значень показників по досліджуваних роках, а потім максимального із обраної множини.

Підставою мінімізації значень обраних показників по аналізованих періодах є прагнення зменшення загального податкового навантаження, яке у даному випадку опосередковується ПДВ, а відтак й мінімізує ризики не відшкодування цього податку при умові найгіршого досягнення результатів у вигляді валового прибутку. Тобто, саме зазначений критерій і визначає механізм обрання послідовності дій в обраному базисі рішення з погляду узгодження наявної проблематики щодо сплати та відшкодування ПДВ підприємства, яке займається зовнішньоекономічною діяльністю. Результат такого аналізу відбито у табл. 2.

звітному періоду. Так за підсумками 2006-2007 років досліджуване підприємство значно зменшило запаси готової продукції. Тобто нарощування обсягів реалізації продукції протягом 2006-2007 років відбувалося, переважно, за рахунок наявних запасів. Тож вірогідним є й застосування послідовності дій щодо ведення ЗЕД підприємства, яка передбачає збільшення обсягів реалізації продукції з урахуванням зниження витрат щодо її виготовлення та розповсюдження, що, зокрема, підтверджується даними табл. 2.

Втім для остаточного обґрунтування прийнятних рішень у сфері ведення зовнішньоекономічної діяльності важливо також знати ймовірні дії держави (або наміри) з погляду впровадження заходів щодо відшкодування ПДВ (враховуючи основний напрямок поставленої задачі). При цьому ймовірно припустити, що сподівання підприємства на покращення ситуації у даному питанні поступово зменшується. Загалом така ситуація може розглядатися як деяка гра, в якій підприємство оптимізує свої відповідні дії щодо ведення ЗЕД при умові наявних обмежень з боку держави (або інакше кажучи існуючих обмежень щодо розвитку такої діяльності).

Це можна описати через ймовірність очікування настання кращих умов господарювання:

$$I(2003 p.)=0,5; I(2004 p.)=0,2; I(2005 p.)=0,2; \\ I(2006 p.)=0,05; I(2007 p.)=0,05$$

Тоді для розв'язання поставленого питання необхідно визначити математичне очікування для кожного з розглянутих вище показників-критеріїв, що узагальнюють відповідну послідовність дій, використовуючи наступну формулу [6]:

$$M(R, A_i) = \sum_{j=1}^m I(R_j) \cdot a_{ji}, \quad (1)$$

де $I(R_j)$ – припустима (з погляду підприємства) імовірність покращення ситуації з відшкодуванням ПДВ у R_j періоді часу j ;

m – кількість аналізованих періодів;

a_{ij} – значення аналізованих показників відповідно табл. 1.

Тоді для аналізованого підприємства (ВАТ "Харківський підшипниковий завод") на досліджуваному інтервалі часу маємо:

$$M(R, A_1) = 0,102 \cdot 0,5 + 0,066 \cdot 0,2 + 0,058 \cdot 0,2 + \\ + 0,089 \cdot 0,05 + 0,064 \cdot 0,05 = 0,083,$$

$$M(R, A_2) = 0,224 \cdot 0,5 + 0,165 \cdot 0,2 + 0,143 \cdot 0,2 + \\ + 0,173 \cdot 0,05 + 0,138 \cdot 0,05 = 0,189,$$

$$M(R, A_3) = 0,316 \cdot 0,5 + 0,201 \cdot 0,2 + 0,138 \cdot 0,2 + \\ + 0,262 \cdot 0,05 + 0,294 \cdot 0,05 = 0,254.$$

Розраховані таким чином математичні очікування максимізують байсовські визначення аналізованих показників-критеріїв, а відтак й розглядаємих за ними дій підприємства з погляду ведення зовнішньоекономічної діяльності. Тобто, на основі отриманих розрахунків визначаємо, що для підприємства (ВАТ "Харківський підшипниковий завод") на досліджуваному інтервалі часу доцільно дотримуватися принципу мінімізації показника-критерію, який взаємопов'язано із послідовністю дій АЗ за табл. 1, як досягнення оптимальності у сфері інтересів його зовнішньоекономічної діяльності. Це є цілком зрозумілим, під час коли держава не відшкодовує ПДВ для експортноорієнтованих виробників.

При цьому загальний підхід із визначення та обґрунтування оптимальних рішень щодо ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємства можна подати у такий спосіб:

– визначається загальна мета щодо рішення поставленої задачі;

– формується базис її рішення та обчислюються значення конкретних показників-критеріїв, що складають базис, з урахуванням методу ретроспективного аналізу та узагальнюються конкретні дії підприємства;

– обирається критерій аналізу базису рішення задачі, виходячи з її змістовності, загальної мети, наявної

невизначеності у розв'язанні поставленої задачі, що загалом відповідає обранню оптимальним за заданим критерієм діям підприємства з погляду ведення ЗЕД;

– визначається гранична межа базису на підставі обраного критерію аналізу базису рішення задачі;

– уточнюється ґрунтовність визначення граничної межі обраного базису рішення задачі на підставі аналізу математичного очікування для кожного з розглянутих показників, що складають обраний базис;

– аналізуються дії підприємства, що призвели до визначення граничної межі обраного базису, які у підсумку і визначаються в якості прийнятних рішень у сфері ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, в роботі розкрито підхід щодо визначення регулюючого впливу податкового навантаження на зовнішньоекономічну діяльність суб'єкту господарювання. Це дозволяє визначити та обґрунтувати найбільш прийнятну послідовність дій у сфері ЗЕД суб'єкту господарювання. Поряд із цим більшої ґрунтовності означеного обрання додають виважені дії суб'єкту господарювання щодо можливої зміни впливів з боку держава. Тож як напрямок подальшого аналізу слід визначити узагальнення показників-критеріїв з погляду різних важелів впливу фінансового регулювання ЗЕД.

Список використаної літератури:

1. *Баждарнік Т.* Стратегія розвитку підприємництва в умовах перехідної економіки України / *Т. Баждарнік, А. Шегда* // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 5. – С. 102–105.
2. *Васюренко О.В.* Современные методы управления банковскими ресурсами / *О.В. Васюренко*. – Харьков: "Гриф", 1997. – 392 с.
3. *Сю К.К.* Управленческая экономика / *К.К. Сю*. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 671 с.
4. *Слюнина Т.Л.* Организация структуры управления внешнеэкономической деятельностью предприятия / *Т.П. Слюнина* // Вісник УАБС. – 1999. – №2. – С. 72–73.
5. *Спіріна М.* Стратегія управління конкурентоспроможністю підприємства / *М. Спіріна* // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №8. – С.176–182.
6. *Справочник по математике для экономистов* / под ред. В.И. Ермакова – М.: Высш. шк., 1987. – 336 с.

ВАСЮРЕНКО Володимир Олександрович – аспірант кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету

Наукові інтереси:

– дослідження питань фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання